

S O K F É L E .

XXXIV szám Béts. August 28-dikán.

1832

P h i l o s o p h i a .

Socrates, minekelőtte meginná a' méreg pohorat, tömlőtzeben a' Lélek halhatatlanságáról beszél. Esmeretesekek erősségei:

a) *A' változás ellenkező állapotra való általmenetel.* Az élet után szükségesképen halálnak kell tehát következnie, 's a' halál után életnek. Így váltja fel az ébrenlételt álom, 's ezt ébrenlétel. Nagyon is szomorú képet öltöznék magára a' világ, ha a' halál kioltaná az életet: úgy egymásután minden elaludnék, 's ébren senki, és semmi sem maradna; úgy az élet az egész világból kihalna.

b) *A' Lélek már a' testi élet előtt megvölt: meg marad tehát a' test halála után is.* — Hogy pedig megvölt, meg tetszik ebből: Minden tanulás tsak visszamemlékezés. A' honnan a' gyermektől — ha okosan kérdezed, — az egész Geometriát ki lehet tudakozni. Magok azok a' tárgyak, melyeket érzéseink által észreveszünk, nem principiumai a' tudósnak, hanem tsak conditioni; az az: A' dolgoknak belső mivóltát meg nem esmerhetjük, mert azok tsak alkalmatosságot adnak arra, hogy abstracta Ideáink ki fejlődjenek, melyekben áll a' mi tudásunk; a' mi nem egyéb, mint a' tárgyak által, melyeket észreveszünk, emlékeztetni valamire, a' mi már bennünk megvölt, — a' mit már tudtunk. De hol vettük volna ezt a' tudást, ha Lelkünk már a' testi létel előtt nem lett, és nem tudott volna? Ha megvölt a' test előtt: meg marad azután is.

c) *A' Lélek abstractum, nem concretum: és így el nem romolhat.* Ditséretekre legyen mondva a' Gö-

Toldalék a' M. Kurirhoz.

rög Böltsenek: az ő tudományok máig is, tsak nem minden változás nélkül, megmaradt. Mi nem vagyunk e' erősek tovább haladni, vagy ők már elérték volt a' határt, melyen túl nem is lehet hágni: ítélje meg a' figyelmetes gondolkozó. Annyi bizonyos, hogy maga a' fellengős Schelling, 's a' természeti böltselkedők egész Sectája, Plátónál, Pythagorásnál, 's Égyiptomban jártak Oskolába. — A' Socrates erősségeivel máig is élnek — kevés változtatások mellett — Böltsaink. Az első egészen meg maradt. A' másodikat el hagyták ugyan sokan, legalább nyilván nem élnek vele; de nem mondva vagyis hallgatva tanítják a' természeti böltselkedők. Ugyan az nevezetes azért is, mert abból származott az *Innata Ideák* tudománya. A' harmadik ismét meg maradt, tsak az *abstractum* tseréltetett fel ezzel: *ens simplex*. Itt a' Dualisták kezdete.

Szép gondolat az, a' mit Simmias különösen az utolsó erősség ellen mond. Ha a' Lélek — szöll ő — nem concretum, hanem abstractum: úgy olyan viszonyban van az a' testhez, a' milyenben van a' Lantnak hármóniás zengése a' Lanthoz. Öszveromlik a' Lant, 's vele együtt elenyészik a' harmonia, legfeljebb egy két szempillantással él tovább amannál. — — Ide vág, 's talán innen van költsönözve Hazánk koszorús Lantosának gyönyörű Ideája a' Hir 's Halhatatlanságról:

„Vársz Hirt, 's Halhatatlanságot:

„Illat az, mely tölt virágot;

„És a' ró'sát, ha elhúll,

„Még egy pertzel éli túl.“

Szép, a' mit ezen ellenvetésre tett feleletében a' többek közt mond Socrates: „Lélek az, a' mi elevenít. A' test életét a' Lélek adja. Hogy férhetne tehát halál a' Lélekhez; hogy halhatna meg az, a' mi épen elevenít?“ (Lásd Plátó Phaedóját.)

T e r m é s z e t.

A' Természetet nem lehet gyönyörűség nélkül nézni. Itt minden egy másért, 's egy más által a' legbőltsebb Oeconomia törvényei szerént van. Tsak egyet említek: A' plánták ruházatja (meze; vestitus) már alkotásánál fogva alkalmas az electricitas leszívására a' levegőből. Az electricitas épen olyan szükséges a' plánta életére, mint a' világosság, mint a' melegség. Ha a' levegőből leszáll az electricitas: a' levegő tüstént decomponálódik, — fellegek támadnak, — eső leszsz. Tehát a' magas hegyeken, a' hol erdők vannak, egyszersmind fellegeknek, esőknek is kell szükségesképen lenniük; és a' kopár kősziklákon eső azért nints, mert plánta nints, 's plánta azért nints, mert eső nints. Örökös, de szép Circulus! A' mely hegyekről a' plánták nagyobb részét, például az erdőket, kiirtják: azokról az eső eltávozik, szárazság leszsz. Amerikában próbát tettek, 's így lett. Megfordítva: ültess be a' legpusztább hegyeket erdőkkel, esők fognak megjelenni, 's a' szüntelen tsoportozó fellegek a' legjobb forrásokkat támasztják.

A p r ó s á g o k.

Az élet két partok közzé szorított keskeny folyón való keresztülhajókázás. Egyik parton a' bőltő, másikon a' koporsó. — Milyen erőtlen az ember! Mindent feltalál, — 's még nem talált olyan Vasmatskát, melyen élte libegő tsolnokját a' folyam közepén, — legalább egynehány esztendőkre, — megállithassa! —

Fontanelle azt mondja: „Pour vivre long temps, il faut avoir l'estomac bon, et le coeur mauvais.“ A' gyenge, érzékeny, jó szív nem emésztheti a' fájdalmakat, mint a' rossz gyomor az ételt.

Régen azt mondták: Álljatok ellene az Ördögnek, és elfut tőletek! Ma már az Ördögök nem olyan ijedősök. A' ki késértetet lát, szaladjon a' mint tud, és viszsza ne nézzen; mert különben elvész. Mentor tudta mit tanátsol Telemaknak, mikor őtet a' szerelem ellen ezzel fegyverkezteti fel: „Fuyez!“ — A' Tsörgő Kigyó (Crotalus Horridus) nem kergeti prédáját, tsak olyan helyre megyen, a' hol az őtet meglát-hassa. Akkor száját eltátja, szemeit merőn prédája felé fordítja, 's nézése által úgy megigézi azt, hogy önként veti magát az eltátott száj üregébe. — — Azt hidjük e', hogy ez az elragadó erő tsak a' Tsörgő kigyó szemében van? Bizony sokkal nagyobb mértékben van az egy szép Leány szemeiben; 's a' veszedelem közt tsak az a' különbség, hogy a' kigyó prédájának testét, a' Leány pedig lelkét emészti el. — Azért fussunk el a' késértettől, ha ellenünk áll.

Kérdés a' számvetők számára.

Tudjuk, hogy minden test a' vízben elveszti bizonyos részét terhének; tudjuk azt is, hogy ez a' veszteség az aranyból $= \frac{2}{3}$, az ezüstnél $\frac{2}{7}$, a' réznél $\frac{5}{3}$: kérdés, mennyit vesz mindössze terhéből az a' test, mely $1 + \frac{1}{2}$ font Aranyból, $5 + \frac{2}{3}$ font ezüstből, és $2 + \frac{3}{4}$ font rézből áll? —

A' F ő k ö t ő.

Franklinnak sok apró szolgálatokat tett bizonyos hajós, — de fizetést nem akart elvenni. Fizetés fejében tehát Franklinné Aszszony a' hajós leányának egy új módi főkötőt ajándékozott. Három esztendő múlva ismét meglátogatván a' hajós Franklint, azt beszélte: Hogy a' falusi Leányok mind megszerették a' főkötőt, 's mind olyat hozattak magoknak Philadelphiából, 's

ez a' faluból kivitt legalább 600 tallért. De hasznot is hajtott. Mert hogy Fökötöt vehessenek, elébb pamuk kesztyűket kötöttek, azokat adták el Philadelphiában, 's azoknak az árrán vettek fökötöt. Most mindennek van fökötője, azomban a' kesztyűkötés nem szűnik.

C a n a d a.

A' Spanyolok találták fel Canadát, 's ugyan ő tölök származott maga ez a' név is. Ugyanis, mint mindenütt, úgy itt is aranyat 's drága köveket keresgettek ők, 's minthogy semmit sem találtak, gyakran mondták ezt: „Aca nada“ (Itt semmi sint). A' Lakosok megtanúlták ezen két szót; 's mikor később a' Frantziák ugyan ott jártak, mindég ezt hajtották előttök: Aca nada. Ezek a' Tartomány nevének gondolták a' két szót, 's tsináltak belőle egy Canadát.

A' Kertész, és Fijai.

Gyümölts fáimat általadom — szólla a' Kertész fijaihoz — viseljétek gondjokat, ápolgassátok, 's a' gyümölts legyen tietek. Örömmel rohant a' két ifjú Atyja kertjébe; annyival inkább, mivel már egyéb munka nem völt hátra, hanem a' kártékony madarakat elriasztani, 's várni a' 'sendülő gyümölts érését. De nehéz a' várakozás! Az ifjabbik minden gyümöltsseit fél értékben leszedte; 's minekutánna azokból hideglelést evett magának, Bátyám! — szólt testvérehez — várd meg jól gyümöltsleid megérését; nekem egy falat sem esett jól, azonban beteg is vagyok. Öttese szavát fogadván a' jó Testvér, nem nyúlt gyümöltséhez. Hiszen a' mi megéri, magától le esik az, — így okoskodott, — 's ez lesz a' legegészségesebb. Hullani kezdtek a' gyümöltsök; de mint megsalatott a' jámbor! A legszebb körtvélyek megszotyósodtak, vagy

rothadni kezdettek, — 's gyümöltseinek semmi íze. Most le akarta szedni azt, a' mi még fán maradt; de csak üres héjját találta annak; a' darás kiette a' mi belől volt. — Tanúljátok meg példáitokon, — szóll ekkor az Attya — hogy mindennek bizonyos ideje van. Sem előbb nem járni, sem el nem késni: ez legnehezebben öldható tsomója éltünknek; annyival inkább, mivel az elszalasztott pillantat vissza többé soha sem fordúl.

Édes Hazám! gazdagon viruló kerdetben ne verd a' gyümöltöt míg éretlen: de ne is várd, hogy rothadva hulljon alá; fáid úgy is tsak egy nyarat élnek! —

Azon megjegyzésére a' Sokféle Redactiójának, XXXII. szám. 264 lap.: „Jobb is úgy, ha a' magyar (t. i. írás) van felyül, mert így az alsó (t. i. a' német) megmagyarázza a' felsőt hogy mit tesz, külömben nem értik;“ illőnek tartom én is a' következendőket megjegyezni. Hihető régen nem fordult már még a' Red. Úr Pesten, Budán, külömben örömmel tapasztalhatta volna, mennyire megváltozott itt egy néhány esztendő óta a' világ, 's hogy kezd minden magyarosodni. Még az olyan boltok elején is, mellyekben belől magyarul portékát kérni 's alkudni illetlen vagyis sikertelen volna, mert nem értenék, kívül a' felírást nemzeti nyelvünkön is olvashatni. Megezik ugyan, hogy a' magyar felírás értelmét, maga a' magyar is tsak a' németből veheti ki, de ez nem tsuda, mert az ifjodni kezdő új magyarsághoz szokni kell, szintúgy mint a' módihoz. Ezenkívül, talám el sem hinné a' vásárolni kívánó közönség, hogy a' boltban legújabb módi portékát kaphatni, ha a' tzmje régi, tiszta 's érthető magyarsággal volna felírva. — Szóval: tagadhatatlan, hogy

sebes lépésekkel haladunk előre. Olvashatta a' Red. úr, hogy a' toronyból magyarul kiáltatik a' „halgass a' vigyázóra, kilentzet ütött az óra“ 's a' t. pedig számolni mindjárt eleinte kell tanulni a' nyelvtanuláskor. — Még a' hajókon is két nyelven olvassuk már: *kié, 's mikor készült*, 's a' t. — Annyi bizonyos, hogy előmenetelünket a' nemzetesedésben napról napra tapasztaljuk. Nem tagadhatni, hogy 10—12 esztendővel ezelőtt itten egészen másként volt a' dolog, — úgy hogy midőn a' Hasznos Múlatásokban akkor tájban Pest és Buda két anyavárosoknak az *építésben kitűnő előmenetek* magasztaltattak, egy Poéta azt merte írni: „Nem Buda Pest az anyánk elrugták magzatikat már Hóstatokra, magok német dajkáknak elállván.“ De azolta, a' mint mondám, nagyot változott a' világ. Sokan kezdik gyermekeiket már magyar nyelvre is taníttatni. De ez még mind kevés, 's úgy szólván tsekélység, azokhoz képest a' miket mi magunk nyelvünkre nézve egy idő őrta tettünk és teszünk. Úgy hogy én nem merném, olly kereken kimodani, a' mit egy valaki a' Sokfélében ír: Építünk folyvást, de nem épülünk 's a' t. hanemha azt érti ezen az Író, hogy már eleget írunk: de nints a' ki olvassa.

(Folytatása következik.)

A' Magyar Honn.

Tsergedeznek szép források
 A' nap forró hevébe'
 Elalélt útas számára
 Minden Ország keblébe'.
 De mégis tsak jobban esik
 Nékem, ha belőletek
 Hazai források edgykét
 Tseppetskét hörpenthetek.

A' külföldi Országok is
 Az azokat kedvellő
 Halandók számára sok szép
 Gyümölsöt hoznak elő :
 De még is tsak jobban esik
 Mikor én ti rólatok
 Édes Hazám' élő fái
 Gyümölsöt szakaszhatok.
 Díszik a' külföldeken is
 A' mézes tsókú szép Nem
 'S nem lehet az érdem ró'sát
 Homlokáról le tépnem :
 De még is tsak jobban esik
 Ha viritó életem
 Nemes szívű Magyar Lyánkák ,
 Öletekbe' tölthetem.
 Szép az Ánglus , szép a' Török ,
 A' Frantzia 's a' Német
 Lyány is : mégis szebbnek tartom
 Az én Magyar Hébémet.
 Tessék másnak más ; de én a'
 Szép Szittyá Amazonok
 Fényes betsületekért , ha
 Szükség , kardot is vonok.
 Megmaradok Magyar Lyánkák
 Megmaradok nálatok
 'S Magyar karjaitok között
 Magyar dalt lantolgotok.
 Jobban esik a' Nektárnál,
 Ha engem edgy Magyar Lyán
 Megtsókolgat 's elahatom,
 Angyali gyenge karján.

Varga István.

Rejtett szó.

Első tagját mester ember,
 Teszi, de benn házában
 Másikat is ember teszi,
 De kinn; egész szótskában
 Olly gyümöls névre találunk,
 A' mély legkedvesebb nálunk.

Megfejtés: a' XXXIII Szám. Veszprém.